

З аналізу судової практики можна стверджувати, що середній строк розгляду справ окремого провадження про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності становить від одного до двох місяців із моменту відкриття провадження у справі. Поодинокими є випадки розгляду зазначених справ у кількадеennisий строк, що і є проблемним питанням, яке потребує вирішення на законодавчому рівні [3].

У підсумку варто зазначити, що з аналізу підстав та порядку отримання повної цивільної дієздатності неповнолітніми особами випливає, що існують деякі незручності, а саме через строки розгляду судом цих питань. Варто розширити повноваження органів опіки та піклування щодо встановлення повноти причин ненадання згоди на емансипацію одного з батьків, що повинно сприяти позитивному результату, а саме отриманню права на емансипацію. Також варто приділяти більш ретельну увагу відмежуванню понять надання та автоматичного набуття повної цивільної дієздатності, адже ці два поняття досить часто стають причиною оспорювання судових рішень.

1. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. Київ: Атіка, 2005. 560 с.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.12.2020).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2234-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2234-19> (дата звернення: 16.12.2020).

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 618-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 16.12.2020).

Рябчук Юлія Анатоліївна
ад'юнкт Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» ЯК ОЗНАКА ПОРУШЕННЯ РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН ЗА ст. 161 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Захист свободи вираження поглядів є особливо актуальним у часи відкритого інформаційного простору та глобалізації. Однак зловживання правом на свободу слова може стати зброєю в інформаційній війні та порушувати права інших людей. Так, у міжнародній спільноті окрему увагу приділяють проблемі «hate speech», українською – «мова ворожнечі», або «мова ненависті».

В українському суспільно-політичному дискурсі це поняття використо-

вують щодо проявів дискримінації, кримінальних правопорушень, учинених на ґрунті ненависті та порушення рівноправності громадян, проте воно нормативно невизначене. Не існує єдиного визначення терміна «hate speech» і в міжнародному праві, адже явища, які він описує, змінюють свої прояви з розвитком каналів масової комунікації та стосуються всіх форм вираження поглядів, спрямованих на розпалювання ворожнечі й ненависті, тобто не лише усної та писемної мови, а й фото-, відео-, аудіоконтенту, матеріалів ЗМІ та інтернет-мережі тощо. Регуляторними та ратифікованими в Україні документами в цій сфері є Конвенція про захист національних меншин; Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, присвячений протидії расизму і ксенофобії в Інтернеті; Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» № 97 (20) та ін.

Найбільш поширеним міжнародним визначенням є запропонований Комітетом міністрів Ради Європи термін «hate speech» – усі види висловлювань, які поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, у тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму й етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, які за своїм походженням належать до іммігрантів [4]. Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДПІ) наголошує, що мова ворожнечі – це шкідливе явище, пов'язане зі злочинами на ґрунті ненависті, але не тотожне. Слідчі та прокурори мають розрізняти поняття «мова ворожнечі» та «злочин на ґрунті ненависті» для формулювання відповідного обвинувачення [1].

У законодавстві України не існує окремої норми щодо відповідальності за «мову ворожнечі», але її фактично криміналізовано у ст. 161 Кримінального кодексу України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками». Мову ворожнечі в цій статті розглядаємо як ознака об'єктивної сторони складу вказаного кримінального правопорушення: «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [2].

Таким чином, у цій розвідці йдеться декілька форм дій, що порушують рівноправність громадян, – мова ворожнечі, дискримінація та образа почуттів віруючих, тобто характер цього правопорушення визначається наявністю мотиву упередження щодо певної захищеної ознаки та його вираження. При цьому диспозиція цієї норми нагромаджена оціночними поняттями, щодо тра-

ктування яких не існує єдиної позиції науковців та практиків («розпалювання ворожнечі, ненависті», «приниження національної честі та гідності», «образа», «інші ознаки»). Як наслідок – невтішна статистика правозастосування.

Із проведеного аналізу статистичних даних Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2015–2020 роки виявлено, що за вказаний період правоохоронними органами зареєстровано 394 кримінальних правопорушень за ст. 161 ККУ, із яких лише 16 направлено до суду з обвинувальним актом. Так, за даними Єдиного реєстру судових рішень, усього за останні 5 років суди першої інстанції винесли 10 обвинувальних та 1 виправдувальний вирок у справах про порушення рівноправності громадян за вказаною статтею. За такої статистики може здатися, що нагальної проблеми порушення рівноправності громадян та мови ворожнечі в Україні не існує, але реальна соціально-політична ситуація говорить про інше.

До прикладу: лише однією Моніторинговою мережею Центру «Наш світ» у 2020 році було задокументовано 188 випадків дій на ґрунті гомофобії / трансфобії, дискримінації, а також інших порушень прав ЛГБТ в Україні, із яких дії на ґрунті гомофобії / трансфобії та мова ворожнечі з боку приватних осіб або груп осіб були відзначені у 140 кейсах. 67 із них можна охарактеризувати, як злочини ненависті, а 69 – як інциденти ненависті. У 9 випадках були зафіксовані прояви мови ворожнечі [3]. Та це лише дані одного дослідження за однією з ознак об'єктивної сторони складу порушення рівноправності громадян – гомофобії та трансфобії, яку зазвичай відносять до «інших ознак» захищеності, викладених у диспозиції ст. 161 ККУ.

Очевидно, що інститут відповідальності за мову ворожнечі в Україні відстає від європейського, а ст. 161 ККУ має декларативний характер та через складність формулювань не може задовольнити захист рівноправності громадян. Передумовою цього є те, що досудове розслідування за ст. 161 ККУ здійснюється у формі приватного обвинувачення, тобто правопорушення реєструється лише після письмової заяви про злочин від потерпілого, що зумовлює високу латентність цього виду правопорушення. Логічним постає питання: що робити, коли мова ворожнечі адресована групі людей, меншині? Зазвичай правоохоронці кваліфікують таке діяння як хуліганство чи за іншими статтями Особливої частини Кримінального кодексу, із застосуванням обтяжуючої ознаки за п. 3 ст. 67 ККУ «вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності», яка, у свою чергу, також не повною мірою відображає ознаки мови ворожнечі.

Варто зазначити, що притягнення до кримінальної відповідальності не є єдиним інструментом боротьби з мовою ворожнечі, лише деякі її види караються законом, на відміну від «злочинів на ґрунті ненависті», які зазвичай супроводжуються тим, що прийнято називати «мовою ворожнечі». Рекомендації ОБСЕ та Ради Європи здебільшого акцентують увагу на кримінальному переслідуванні саме кримінальних правопорушень, учинених на ґрунті нена-

висті, та розширенні можливостей боротьби з розпалюванням ненависті через засоби цивільного права, дозволивши, наприклад, зацікавленим неурядовим організаціям направляти в цивільний суд позови з метою відшкодування збитків жертвам розпалювання ненависті, а також передбачивши можливість видання судом розпоряджень, що наділяють жертв правом на відповідь або спростування [4].

Із вищевикладеного можемо зробити висновок, що проблема «hate speech» носить транснаціональний характер, тому існує нагальна потреба належного правового регулювання цього явища, проте на сьогодні зарано говорити про закріплення поняття «мова ворожнечі» в Кримінальному кодексі України. Вважаємо за необхідне продовжити наукові дискусії щодо імплементації міжнародної термінології до вітчизняного законодавства задля відповідності європейським принципам.

1. Застосування ознак наявності упередження: практичний інструмент для працівників поліції. *Organization for Security and Cooperation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/420293>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Спільнота онлайн. Становище ЛГБТ в Україні у 2020 році. Київ: Центр «Наш світ», 2021. 51 с.

4. Рекомендація Ради Європи щодо «мови ненависті» 97 (20) від 30 жовтня 1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_093.

Сабадуха Володимир Олексійович
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
(м. Івано-Франківськ, Україна)

МЕТАФІЗИЧНА ТЕОРІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ ПОДОЛАННЯ ЗНЕОСОБЛЕНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У СВІТІ Й УКРАЇНІ

У людській спільноті з початку ХХ ст. спостерігаємо знеособлені тенденції, що призвело до соціально-політичного хаосу, екзистенційного вакууму, антрополого-глобальної катастрофи та гібридного світо(без)порядку. Зазначені явища потребують філософського аналізу й пошуку теоретичних засад подолання цих деградаційних тенденцій. Уважаємо, що причини деградації полягають у неадекватних філософських уявленнях про людську сутність, що в концентрованому вигляді знайшло відбиття в концепті «кожна